

KONİŞMENTO DÜZENLEME YETKİSİNİN TAŞITANA DEVRİ HALİNDE TAŞIYANIN HAKLARINI KORUYUCU KAYITLAR

Prof.Dr.M.Fehmi Ülgener

Konişmento düzenleme yetkisinin taşıyan tarafından taşıtana ya da onun temsilcilerine verilmesi hususu üzerinde önemle durulması gereken bir konudur, zira birçok halde böyle bir düzenleme taşıyan aleyhine önemli sonuçlar doğurmakta, kendisi boşaltma limanında yük sebebi ile tazminat talebi ile karşılaşabilmekte ya da navlunu tahsil edememe rizikosunu ile karşı karşıya kalmaktadır.

Konişmento kıymetli evrak hükmünde olan bir belgedir, dolayısı ile yükü temsil fonksiyonu bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile koniş-mentonun devri sureti ile yükün mülkiyetini devir mümkündür.

Bunun yanında konişmentonun diğer bir fonksiyonu malın gemiye yüklendiği andaki haline ilişkin karine yaratmaktır, bu surette boşaltma limanında yükün konişmentoda yazılı olduğu halinden farklı bir şekilde teslim edilmesi halinde, taşıyanın bu suretle belgelenen zarardan dolayı sorumluluğu bulunmaktadır.

Dolayısı ile konişmento her bakımdan taşıyan için yüksek önemi haiz bir belgedir ve bu sebeple konişmentonun taşıyan tarafından düzenlenmesi doğal olarak kendisi için mutlak tercih sebebidir.

Buna karşılık denizcilik uygulamasındaki bir takım ihtiyaçlar bazı hallerde konişmento düzenleme yetkisinin taşıtana devredilmesini söz konusu etmektedir. Konişmentonun taşıyan bakımından sahip olduğu yüksek önem sebebi ile ifade edilen yetki devrinin bir takım şartlara tabi olması gerekmekte, taşıyan konişmento düzenleme yetkisini bu şartlar çerçevesinde devretmek sureti ile kendini bir nebze koruma altına alma amacını gütmektedir.

Taşıyan ile taşıtan arasında yapılan akit navlun sözleşmesi olduğuna göre yukarıda ifade edilen taşıtanın konişmento düzenleme hakkını sınırlayan şartların yeri de navlun sözleşmesi olmaktadır.

Bu hususta önde gelen kayıtlar aşağıdadır: (önemle ifade etmek gerekir ki, inceleme konusu bu kayıtlar ile sınırlı değildir)

1. Konişmento düzenleme yetkisinin devri sırasında taşıtana koşulan şartlardan başta geleni, konişmentodaki yük ile ilgili kayıtların yükleme sırasında gemi tarafından tutulan “*mate’s receipt*” adlı belgeye uygun olarak düzenlenmesidir. Söz konusu belge yükleme sırasında gemiye ne kadar mal yüklendiğini göstermenin yanında, malların yüklendiği sıradaki hal ve vaziyetlerini de ortaya koymaktadır. Dolayısı ile konişmento ile *mate’s receipt* adındaki belge arasında yükün miktar, hal ve vaziyeti ile ilgili olarak boşaltma limanında taşıyan adına bir sorumluluk doğması

durumunda, taşıyanın söz konusu şartın ihlali sebebi ile taşıtana rücu etmesi imkanı doğmaktadır.

Söz konusu rücu hakkının kapsamına ayrıca taşıyanın bu suretle uğramış olduğu zaman kayıpları da dahil olmaktadır. Navlun sözleşmesi ve olayın somut şartları çerçevesinde belirtilen haller sürastarya (“*demurrage*”) ve / veya gecikme-den kaynaklanan zararlar (“*damages for detention*”) şeklinde ortaya çıkabilmektedirler.

Belirtilen şartın taşıtan tarafından ihlal edilmiş olduğunun geminin boşaltma limanına ulaşmasından önce taşıyan tarafından öğrenilmesi halinde bu durum taşıyana aşağıdaki hakları bahşetmektedir:

- sözleşme şartının ihlali gerekçesi ile taşıtan tarafından düzenlenmiş olan konişmentonun geçersiz kılınması ve taşıyanın bizzat konişmentoyu düzenlemesi (keyfiyetin taşıtana ve yükle ilgililere ihbar edilmesi gerekmektedir.)
 - aynı gerekçe ile taşıtana verilen konişmento düzenleme yetkisinin geri alınması (bu hususun da taşıtana yukarıda belirtilen ihbar dahilinde bildirilmesi gerekmektedir.)
 - bu suretle taşıyanın boşaltma limanında uğrayacağı (sorumluluk, zaman kaybı ya da diğer her hangi bir şekilde gelişen) zararlar bakımından taşıtana rücu hakkının doğması
2. Konişmento düzenleme yetkisinin taşıyan tarafından taşıtana devri bakımından sözleşmeye konabilecek şartlar sadece yukarıda ifade edilen ile sınırlı değildir. Taşıyan ile taşıtan aralarında yapmış oldukları navlun sözleşmesine bu yönde diğer bazı şartları da koyma imkanına sahiptirler. Örneğin, konişmentonun düzenlenmesinden hemen önce bir örneğinin taşıyana gösterilmesi ve ondan onay alınmasına ilişkin navlun sözleşmesine konacak bir şart geçerli olup, taşıtan hakkında bağlayıcı niteliktedir.

(Özellikleri sebebi ile söz konusu kayıt aradaki navlun sözleşmesinin sefer temelli –“*voyage charter*”- olması halinde daha etkin olacaktır, buna karşılık zaman temelli bir navlun sözleşmesi –“*time charter*”- halinde ise kaydın buna uygun olarak düzenlenmesinde ya da başka koruyucu mekanizmalar öngörmekte fayda vardır)

Böyle bir şartın sebebi, kendisi bakımından yüksek önemi haiz olan konişmentonun düzenlenmesinden önce adı geçen belgenin taşıyan tarafından gözden geçirilmesi ve özellikle yukarıda belirtilen “*mate’s receipt*” adlı belgeye uygun olup olmadığının incelenmesidir.

Bu şartın ihlal edilmesi, diğerk bir ifade ile konişmentonun taşıyan onayı olmadan düzenlenmesi sonucunda boşaltma limanında konişmento kayıtları sebebi ile taşıyan uğradığı zararlar (yükün konişmentoda yazılı olan miktar, hal ve vaziyetten farklı bir şekilde teslim edilmesi sebebi ile karşılaşılan sorumluluk halleri ile bu sırada kaybedilen zaman) ile ilgili olarak kendisinin taşıtana rücu hakkı meydana gelmektedir.

Yukarı da (1) altında incelenen, taşıtanın şartı ihlal etmesi durumunun geminin boşaltma limanına ulaşmasından önce taşıyan tarafından öğrenilmesi ile ilgili olarak ifade edilen haklar bu başlık için de geçerlidirler.

3. Taşıyan bakımından konişmentonun önem arzeden fonksiyonlarından biri de navlun bakımındandır. Uygulamada bu bakımdan önde gelen konişmento kayıtları
 - “navlunun çarter sözleşmesine göre ödeneceğini” ortaya koyan “*freight payable as per charterparty*” klozu ile
 - “navlunun peşin olarak tahsil edilmiş olduğunu” belirten “*freight prepaid*” klotudur.

İkinci olarak zikredilen klotun taşıyan bakımından büyük önemi bulunmaktadır. Buna göre taşıyanın taşıtana konişmento düzenleme yetkisini vermiş olduğu ancak yüklemeyi takiben navlunu tahsil etmemiş olduğu hallerde, taşıtanın konişmentoyu “*freight prepaid*” olarak düzenlemesi durumunda, taşıyanın boşaltma limanında ödenmeyen navlunu konişmento hamili / gönderilenden tahsil edebilmesi imkanı son derece zorlaşmakta, hatta bir çok halde imkansızlaşabilmektedir, zira taşıyanın haklarını koruması bakımından bir teminat teşkil eden “yük üzerindeki rehin hakkı” (“*lien*”) “*freight prepaid*” konişmentonun varlığı halinde geçerliliğini kaybetmektedir. Böyle bir durumda taşıyanın boşaltma limanında cebri icra yolu ile yükü satarak navlunu tahsil etmesi yolunun önü tıkanmaktadır.

Belirtilen sebepten dolayı taşıyanın konişmento düzenleme hakkının taşıtana devri halinde navlun sözleşmesine koyulması gereken şartlardan biri de “*freight prepaid*” türü konişmento düzenleme hakkının, navlunun tahsil edildiğinin taşıyan tarafından teyid edilene kadar, engellenmesidir.

Böyle bir şartın bulunması halinde, taşıyandan teyid almadan “*freight prepaid*” konişmentonun düzenlenmesi durumunda taşıyanın boşaltma limanında tahsil edemediği navlun bakımından taşıtana rücu hakkı meydana gelmektedir.

İnceleme konusu olan şartın navlun sözleşmesinde bulunması halinde ise taşıyan hem “*lien*” hakkını kullanamadığından dolayı navlunu konişmento hamili gönderilenden tahsil edememekte, hem de “*freight prepaid*” kaydını ihtiva eden konişmentonun düzenlenmesi navlun sözleşmesine aykırılık teşkil etmediğinden taşıtana karşı rücu hakkına sahip olamamaktadır.

Bundan sonraki sayılarda taşıyanın navlunu tahsil edememesi durumunda ne gibi yollara başvurabileceği daha ayrıntılı olarak incelenecektir.